

УДК 338.2:339.564

**КОНКРЕТИЗАЦІЯ СУТНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ВЗАЄМИН ОСВІТНІХ ПОСЛУГ З РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ***Багдік'ян С.В.*

У статті розглянуто сутність економічного (у тому числі фінансового) і організаційного механізмів з точки зору впливу освітніх послуг на регіональний розвиток та впливу регіонального розвитку на розвиток освітніх послуг, досліджено сутність організаційно-економічного механізму взаємин освітніх послуг з регіональним розвитком таким чином, щоб розвивалася і сфера освіти, і продовжувався прогресивний регіональний розвиток.

Ключові слова: *регіональний розвиток, освітні послуги, механізм, економічний механізм, організаційний механізм, фінансовий механізм, організаційно-економічний механізм.*

Розвиток освітніх послуг являється в першу чергу, результатом вдалої соціальної політики регіонального розвитку, який у свою чергу залежить від інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства. Реалізувати взаємини освітніх послуг з регіональним розвитком можна за допомогою створення організаційно-економічного механізму. Питання у цій галузі недостатньо досліджені, лише окремі аспекти даної проблематики розглянуті В. Аверкиним, Г. Балихіним, С.А. Беляковим, В.Н. Бурковим, І.Т. Балабановим, А.Е. Воронковою, Е. Жильцовим, В.А. Іріковим, В.В. Кондратєвим, А. Кульманом, В. Марцинкевич, Р.С. Сайфуліним, І.В. Челноковим А.Д. Шереметьєвим та ін. [1, 8]. Регіональний розвиток — це багатовимірний і багатоаспектний процес, який зазвичай розглядається з точки зору сукупності різних соціальних і економічних цілей. Навіть якщо йдеться лише про економічний розвиток, він зазвичай розглядається спільно з розвитком соціальним. Соціально-економічний розвиток включає такі аспекти як: зростання виробництва і доходів; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях і звичках [9]. Освітні послуги – це «система знань, інформації, умінь і навиків, які використовуються в цілях задоволення багатоліких потреб людини, суспільства і держави» [11, с. 68]. Регіональний розвиток й освітні послуги мають певні сторони впливу один на одного. Тому, актуальним стає питання яким чином освітні послуги впливають на регіональний розвиток і яким чином регіональний розвиток може вплинути на розвиток освітніх послуг. При цьому необхідно враховувати, що розвиваючись, регіон надає певні вимоги до сфери освіти.

Обґрунтовуючи ствердження, що регіональний розвиток впливає на освітні послуги, і навпаки, слід визначити їх сферу взаємин. Вони впливають один на одного і економічно і організаційно. Тому доцільно з'ясувати з допомогою яких інструментів і методів можуть ефективно реалізовуватися ці взаємини таким чином, щоб розвивалася і сфера освіти, і продовжувався прогресивний регіональний розвиток. Отже, виникає необхідність у вивченні організаційно-економічного механізму, який дозволить погоджувати соціально-економічні інтереси сфери освітніх послуг з напрямками регіонального розвитку.

Метою статті є конкретизація сутності організаційно-економічного механізму взаємин освітніх послуг з регіональним розвитком таким чином, щоб розвивалася і сфера освіти, і продовжувався прогресивний регіональний розвиток.

Взаємини взаємозв'язку між регіональним розвитком і сферою послуг освіти здійснюються на організаційному і економічному (в тому числі фінансовому) рівнях. При опису цих рівнів як базові використовуються такі поняття - «економічний механізм», «фінансовий механізм», «організаційний механізм». Розглянемо зміст цих понять.

В економічному словнику, поняття «механізм» визначається як «послідовність станів, процесів, що визначають собою яку-небудь дію, явище», або ж як «систему, устрій, що визначає порядок якогось-небудь виду діяльності» [3, с. 476]. На думку А. Кульмана «економічний механізм» визначається

«або природою вихідного явища, або кінцевим результатом серії явищ», і уточнюється, що «складовими елементами економічного механізму завжди одночасно виступають і вихідне явище, і завершуючі явища, і весь процес, який відбувається в інтервалі між ними» [8, с. 12].

Економічні механізми, які формуються на основі стохастичних і детермінованих взаємозв'язків економічних явищ і обумовлені їх тимчасовою послідовністю, дослідники підрозділяють на відкриті та закриті. До першого типу відносять механізми збалансованості (рівноваги) національних і світовий економік, ринкові механізми ціноутворення, фінансові механізми держав і крупних корпоративних утворень, корпорацій і організацій. Кінцевий результат функціонування таких механізмів – це новий (оновлений) стан базового (досліджуваного) явища. Закриті економічні механізми характеризуються дублюванням (відтворенням) вихідних економічних явищ в нових або оновлених умовах господарювання – це так звані мультиплікативні механізми, тобто механізми чергування циклів економічного розвитку, сезонного коливання цінової кон'юнктури різних видів товарів і послуг і тому подібне.

Формування і розвиток економічних механізмів завжди пов'язане з функціонуванням всіляких організаційних систем. Це різні інституційні утворення на рівні транснаціональних світогосподарських зв'язків, національних економік окремих держав, галузевих і територіальних комплексів, корпоративних бізнес-структур, окремих корпорацій і їх структурних підрозділів (філій, представництв) і так далі.

Фінансовий механізм являється частиною економічного механізму. Поняття «фінансовий механізм», в економічному словнику визначається як елемент господарського механізму, як сукупність фінансових інструментів, важелів, форм і способів регулювання економічних процесів в економічній системі. Фінансовий механізм включає ціни, податки, мита, дотації, субсидії, банківські кредитний і депозитний відсотки, облікові ставки та тарифи [4, с. 803].

Балабанов І.Т. характеризує фінансовий механізм як «систему дій фінансових важелів, що виражається в організації, плануванні і стимулюванні використання фінансових ресурсів» [1, с. 25]. Шеремет А.Д. і Сайфулін Р.С. [10, с. 13 - 14] до елементів фінансового механізму відносять:

- фінансові стосунки, що виникають при кредитуванні, інвестуванні, оподаткуванні, страхуванні, поточному фінансуванні, нарахуванні і виплаті з фонду оплати праці тощо;
- фінансові важелі, в якості яких використовуються ціна, прибуток, податки, дивіденди тощо;
- фінансові методи, на яких базуються формування, облік і контроль фінансових ресурсів, розподіл фінансових ресурсів і грошових коштів тощо;
- законодавче, нормативно-правове, інформаційне й методичне забезпечення управління.

Грицик В.І. і Космін В.В. характеризують фінансовий механізм як «сукупність форм організації фінансових стосунків, методів і способів (мобілізація фінансових ресурсів, фінансування, стимулювання), вживаних суспільством в цілях створення сприятливих умов для економічного й соціального розвитку суспільства» [5, с. 163].

У фінансово-економічному словнику фінансовий механізм — це сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів за метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення. Фінансовий механізм має дві підсистеми: фінансове забезпечення та фінансове регулювання, як систему управління, що ґрунтується на взаємодії фінансових індикаторів і фінансових інструментів [6, с. 621].

Суть дії фінансового забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань фінансової політики. При цьому слід розрізняти як забезпечувальну, так і регулятивну його дію. Забезпечувальна дія проявляється у встановленні джерел фінансування підприємств, проектів, робіт, заходів тощо. Завжди існує потреба постійного забезпечення життєдіяльності й відтворення виробництва. Досить умовно це можна охарактеризувати як пасивний вплив фінансового забезпечення – тобто покриття повсякденних потреб. Регулятивна дія характеризує активний вплив фінансового забезпечення на розв'язання конкретних завдань і проблем. При цьому вплив здійснюється як через саме виділення достатніх коштів, так і через конкретну форму фінансового забезпечення [7, с. 28]. До структури фінансового забезпечення входять джерела фінансування підприємств, проектів робіт, послуг такі як: самофінансування, акціонерний капі-

тал, кредитування і безповоротна фінансова допомога.

Фінансове регулювання проявляється у двох напрямках. Суть першого полягає в тому, що за допомогою фінансових інструментів встановлюються певні пропорції розподілу доходів юридичних і фізичних осіб, які впливають на їх забезпеченість фінансовими ресурсами [7, с. 27]. Тим самим встановлюються їх фінансові можливості. У цьому плані фінансове регулювання тісно пов'язане з фінансовим забезпеченням, визначаючи, насамперед, рівень самофінансування. Більше того, в окремих випадках метою фінансового регулювання виступає саме встановлення певного рівня самофінансування. Другий напрям фінансового регулювання полягає в тому, що, встановлюючи певні пропорції розподілу, воно вибудовує відповідну систему економічних інтересів. Таким чином, можна стимулювати одних суб'єктів (чи певні сфери діяльності) й стримувати інших. При цьому слід зазначити, що фінансовий вплив є однією з найдійовіших форм, оскільки здійснюється через доходи юридичних і фізичних осіб.

Фінансове регулювання проводиться за допомогою фінансових інструментів, якими виступають елементи розподільних відносин. Одні з них діють у процесі вилучення частини доходів – податки і внески в цільові та корпоративні фонди. Це інструменти первинного впливу. Другі, навпаки впливають шляхом збільшення доходів – банківські позички і бюджетні субсидії. Це інструменти вторинного впливу. При цьому дія фінансових інструментів може носити як загальний для всіх суб'єктів характер на основі єдиного рівня оподаткування, кредитування та фінансування, так і селективний – на основі диференційованого підходу. Має переважати селективний підхід, бо саме він є основою забезпечення збалансування інтересів та суперечностей в суспільстві.

Далі, доцільно було б приділити увагу специфіці організаційного механізму, враховуючи, що він пов'язаний із специфікою дослідження, яка полягає в тому, що послуги сфери освіти можуть бути надані організаціями різних форм власності (державною, приватною, змішаною). При цьому, організаційний механізм взаємно перекликається з економічним та фінансовим механізмами.

Дослідники складних організаційних систем (Бурков В.Н., Іріков В.А., Кондратев В.В., Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С., Балабанов І.Т. та ін.) підрозділяють весь комплекс завдань, що виникають при формуванні й управлінні розвитком організаційно-економічних систем, на: (1) завдання, безпосередньо пов'язані з вивченням динаміки властивостей самого механізму розвитку або функціонування його окремих елементів, і (2) завдання формування організаційно-економічного механізму із задалегідь заданими параметрами і властивостями.

Організаційний механізм можна розглядати на рівні організації — «досить складний набір процедур, правил, положень, інструкцій, що регламентують поведінку осіб, що готують і приймають рішення на всіх етапах функціонування організації» [2, с. 134]. Автори цитованого видання класифікують базові механізми управління організацією по видах, як: пріоритетні, багатоканальні, відкритого управління, погоджені та прогресивні. При цьому, вони вважають, що пріоритетні можуть бути представлені як: конкурсні, прогресивні, противитратні.

Виходячи з твердження, що регіональний розвиток впливає на освітні послуги, і навпаки, як економічно, так й організаційно, доцільно приєднатися до точки зору тих авторів, які у своїх дослідженнях синтезують два поняття: «організаційний механізм» і «економічний механізм», та використовувати в дослідженні цього двохстороннього впливу поняття «організаційно-економічний механізм».

ВИСНОВКИ

Вплив розвитку ринку освітніх послуг на регіональний розвиток та навпаки - вплив регіонального розвитку на розвиток ринку освітніх послуг, необхідно вивчати за допомогою відповідного організаційно-економічного механізму. Сутність цього механізму повинна бути орієнтована перш за все на підтримку взаємин освітніх послуг з регіональним розвитком таким чином, щоб розвивалася і сфера освіти, і продовжувався прогресивний регіональний розвиток. Тому доцільно з'ясувати з допомогою яких інструментів і методів як елементів механізму, можуть ефективно реалізовуватися ці взаємини. Виникає необхідність в конкретизації сутності організаційно-економічного механізму, що дозволить погоджувати соціально-економічні інтереси сфери освітніх послуг з напряма-

ми регіонального розвитку.

Аналізуючи підходи авторів щодо визначення сутності організаційного, економічного, фінансового механізмів, узагальнюючи їх, можна конкретизувати визначення сутності організаційно-економічного механізму узгодження освітніх послуг з регіональним розвитком з двох точок зору, а саме: як статичне явище – відповідна структура, та як динамічне явище – відповідний процес.

Тому, по-перше, під організаційно-економічним механізмом узгодження освітніх послуг з регіональним розвитком необхідно розуміти взаємозалежну сукупність основних елементів у вигляді складових як організаційного, так й економічного впливу. Організаційна складова механізму узгодження освітніх послуг і регіонального розвитку включатиме сукупність методів і важелів оптимізації умов і процесів організації надання освітніх послуг в регіоні та інвестицій регіону в людський капітал. Економічна складова включатиме сукупність методів і важелів, які забезпечують економічні умови надання освітніх послуг і оцінку їх ефективного використання в регіональному розвитку.

По-друге, під організаційно-економічним механізмом узгодження освітніх послуг з регіональним розвитком необхідно розуміти послідовність станів, цілеспрямованих систематичних процесів організації надання освітніх послуг, які залежать від ефективності створених регіоном інструментів і методів регулювання інвестицій в людський капітал з метою інтелектуального (професійно-кваліфікаційного), культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства та регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: [учеб. пособие] / И.Т. Балабанов. — М. : Финансы и статистика, 1997. - 218 с.
2. Бурков В.Н. Механизмы функционирования организационных систем. / В.Н. Бурков, В.В. Кондратьев - М. : Наука, 1981. - 384 с.
3. Большой экономический словарь / [под ред. А.Н. Азрилияна] - 4-е изд., доп. и перераб. — М.: «Институт новой экономики» 1999. — 1248 с.
4. Большой экономический словарь / [авт. А.Б. Борисов]. — М. : Книжный мир, 1999. — 895 с.
5. Экономика: словарь-справочник [авт. В.И. Грицык, В.В. Космин]. - М.: УМК МПС России. 2000. - 242 с.
6. Фінансово-економічний словник / [авт. уклад. А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк] — К. : Знання, 2007. — 1072 с.
7. Куценко В. Освіта на порозі ХХІ століття / В. Куценко. - К. , 1995. — С. 60-66 — (Економіка України № 12)
8. Кульман А. Экономические механизмы. / А. Кульман :пер. с фр. Н.И. Хрусталева) - М. : Прогресс; Универс, 1993. - 92 с.
9. Лодин В. Словарь-справочник терминов и понятий: [Электронный ресурс]. Режим доступа к словарю-справочнику: <http://www.humaties.ru/db/msg>
10. Шеремет А.Д. Финансы предприятий. / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин - М. : Инфра, 1999. - 343 с.
11. Щетинин В.П. Своеобразие российского рынка образовательных услуг / В.П. Щетинин // Мировая экономика и международные отношения. — 1997. - № 11. — С. 66 — 73.